

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC

VŨ THỊ MAI

VẤN ĐỀ VẬN DỤNG LÝ LUẬN
VỀ CHỦ NGHĨA HIỆN THỰC TRONG *TRUYỆN KIỀU*
VÀ *CHỦ NGHĨA HIỆN THỰC CỦA NGUYỄN DU*
(LÊ ĐÌNH KỶ)

LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM

THÁI NGUYÊN - 2017

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC

VŨ THỊ MAI

VẤN ĐỀ VẬN DỤNG LÝ LUẬN
VỀ CHỦ NGHĨA HIỆN THỰC TRONG *TRUYỆN KIỀU*
VÀ *CHỦ NGHĨA HIỆN THỰC CỦA NGUYỄN DU*
(LÊ ĐÌNH KỶ)

Chuyên ngành: Văn học Việt Nam

Mã ngành: 60.22.01.21

LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM

Người hướng dẫn khoa học: GS.TS Trần Nho Thìn

THÁI NGUYÊN - 2017

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi. Các số liệu trích dẫn đều có nguồn gốc rõ ràng. Các kết quả nghiên cứu trong luận văn đều trung thực và chưa từng được công bố ở bất kỳ công trình nào khác.

Thái Nguyên, tháng 6 năm 2017

Tác giả luận văn

Vũ Thị Mai

LỜI CẢM ƠN

Trong suốt thời gian theo học ở trường Đại học Khoa học - Đại học Thái Nguyên và đặc biệt trong khoảng thời gian thực hiện luận văn tốt nghiệp, tôi đã nhận được sự giúp đỡ về mặt vật chất, tinh thần, kiến thức và những kinh nghiệm quý báu từ gia đình, thầy cô và bạn bè. Qua đây, tôi xin trân trọng bày tỏ lòng biết ơn chân thành đến:

GS.TS Trần Nho Thìn, người thầy đã tận tâm chỉ bảo, hướng dẫn và giúp đỡ tôi trong suốt quá trình làm luận văn.

Quý thầy cô trường Đại học Khoa học - Đại học Thái Nguyên giảng dạy các chuyên đề cho lớp cao học Văn học Việt Nam K9D đã hết lòng truyền đạt kiến thức và những kinh nghiệm quý báu khi chúng tôi theo học.

Đặc biệt, tôi cũng xin bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới gia đình, bạn bè và đồng nghiệp đã luôn ủng hộ, động viên, tạo điều kiện, quan tâm giúp đỡ để tôi có thể hoàn thành luận văn tốt nghiệp này.

Thái Nguyên, tháng 6 năm 2017

Tác giả luận văn

Vũ Thị Mai

MỤC LỤC

LỜI CAM ĐOAN	i
LỜI CẢM ƠN	ii
MỤC LỤC	iv
MỞ ĐẦU	1
1. Lí do chọn đề tài.....	1
2. Lịch sử vấn đề	3
3. Đối tượng và mục đích nghiên cứu.....	9
4. Nhiệm vụ và phương pháp nghiên cứu	10
5. Phạm vi nghiên cứu.....	11
6. Cấu trúc của luận văn.....	11
7. Đóng góp của luận văn.....	11
Chương 1. VẤN ĐỀ VẬN DỤNG LÝ LUẬN CHỦ NGHĨA HIỆN THỰC TRONG NGHIÊN CỨU VĂN HỌC VIỆT NAM VÀ TRUYỆN KIỀU	12
1.1. Giai đoạn trước Cách mạng tháng Tám 1945: khái niệm chủ nghĩa tả chân	13
1.1.1. Hải Triều gắn chủ nghĩa tả chân xã hội với giá trị phản ánh, tố cáo hiện thực, giá trị nhân sinh	14
1.1.2. Đinh Gia Trinh và vấn đề chi tiết chân thực, phong phú của tiểu thuyết Pháp.....	17
1.1.3. Đào Duy Anh, Nguyễn Bách Khoa với lý luận và phương pháp nghiên cứu phương Tây	19
1.2. Giai đoạn sau 1945 đến năm 1970 (trước khi Lê Đình Kỵ công bố cuốn sách).....	22
1.2.1. Hoài Thanh (1949) trong “ <i>Quyền sống của con người trong Truyện Kiều</i> ” tiếp tục vận dụng quan niệm phản ánh hiện thực nhưng chưa có ý thức về chủ nghĩa hiện thực.....	22

1.2.2. Trương Tửu và <i>Truyện Kiều và thời đại Nguyễn Du</i> (1956) vẫn chỉ vận dụng quan niệm về phản ánh các phương diện hiện thực nhất là đấu tranh giai cấp	24
1.2.3. Các giáo trình lý luận văn học biên soạn theo lý luận Liên Xô về các phương pháp sáng tác: chủ nghĩa cổ điển, chủ nghĩa lãng mạn, chủ nghĩa hiện thực, chủ nghĩa hiện thực xã hội chủ nghĩa được giới thiệu ở Việt Nam.....	25
1.2.4. Các bài viết thể nghiệm của Lê Đình Ky những năm 1960 về <i>Truyện Kiều</i>	29
Tiểu kết chương 1.....	32
Chương 2. NỘI DUNG CÔNG TRÌNH “TRUYỆN KIỀU VÀ CHỦ NGHĨA HIỆN THỰC CỦA NGUYỄN DU” -	33
2.1. Giới thiệu về Lê Đình Ky.....	33
2.2. Chủ nghĩa hiện thực và vấn đề phản ánh hiện thực	35
2.3. Nội dung cuốn sách.....	39
2.3.1. Cơ sở tư tưởng thẩm mỹ của <i>Truyện Kiều</i>	41
2.3.2. Vấn đề điển hình hóa trong <i>Truyện Kiều</i>	52
2.4. Giá trị nổi bật của công trình	61
Tiểu kết chương 2.....	66
Chương 3. CÁC Ý KIẾN ĐÁNH GIÁ CỦA GIỚI NGHIÊN CỨU VỀ CÔNG TRÌNH <i>TRUYỆN KIỀU VÀ CHỦ NGHĨA HIỆN THỰC CỦA NGUYỄN DU</i> CỦA LÊ ĐÌNH KỶ.....	67
3.1. Đánh giá vấn đề có hay không chủ nghĩa hiện thực trong văn trung đại Việt Nam	67
3.2. Đánh giá về công trình <i>Truyện Kiều và chủ nghĩa hiện thực của Nguyễn Du</i> của Lê Đình Ky.....	79
Tiểu kết chương 3.....	85
KẾT LUẬN	86
TÀI LIỆU THAM KHẢO	93

MỞ ĐẦU

1. Lí do chọn đề tài

Truyện Kiều là kiệt tác văn chương của dân tộc, có sức sống lâu bền, sức lan tỏa rộng rãi. Do cấu trúc văn bản chứa đựng nhiều giá trị to lớn, nên từ lâu *Truyện Kiều* đã trở thành đối tượng nghiên cứu của nhiều ngành: sử học, văn hóa học, xã hội học, khoa học văn chương... Tính riêng, trong nghiên cứu văn học, *Truyện Kiều* đã có một đời sống rất sinh động. Có thể nói, lịch sử tiếp nhận *Truyện Kiều* là lịch sử của những cách đọc, các diễn giải văn bản. Lịch sử ấy vô cùng phong phú, đa dạng và cũng rất phức tạp do phải đi qua nhiều bộ lọc ý thức hệ và hệ hình tri thức. Không phải ngẫu nhiên, có nhà nghiên cứu, ví *Truyện Kiều* là phòng thí nghiệm của các lý thuyết; những lý thuyết mới một khi được du nhập vào Việt Nam nếu muốn chứng tỏ được “quyền lực” của nó trong thực tiễn thì trước hết nó phải được thử nghiệm ở việc đọc *Kiều*. Thành công của lý thuyết mới, bởi thế, là ở chỗ, nó phải đọc ra được ý nghĩa khả thể trong văn bản *Truyện Kiều*, mà các cách tiếp cận trước đó chưa chú ý đến hay chưa biết đến. Đến nay, *Truyện Kiều* vẫn không ngừng được đọc lại, được tái diễn giải từ những khung tri thức - lý thuyết mới.

Bên cạnh hoạt động đọc lại, diễn giải lại *Truyện Kiều* từ điểm nhìn mới, nhu cầu vẽ lại bức tranh tiếp nhận *Truyện Kiều* trải dài mấy trăm năm với nhiều khúc quanh lịch sử, vẫn luôn được đặt ra. Có rất nhiều khoảng trống trong lịch sử tiếp nhận *Truyện Kiều* chưa được lấp đầy, hay làm sáng tỏ, chẳng hạn như việc tiếp nhận *Truyện Kiều* ở đô thị miền Nam trước 1975 gần đây đã được quan tâm dựng lại song hãy còn dừng ở những nét sơ lược.... Trong tình hình ấy, việc đúc rút từ các nghiên cứu *Truyện Kiều* trong quá khứ thành những khung mẫu đọc, chỉ ra những cách đọc riêng, diễn hình cho mỗi giai đoạn/thời đại, những giới hạn của mỗi cách đọc... là thực sự cần thiết. Bất kỳ một nghiên cứu nghiêm túc, đích thực nào, cũng bắt đầu từ việc chỉ ra

một cách thực chứng không chỉ những thành công, mà quan trọng hơn, cần phải chỉ ra những giới hạn của các nghiên cứu trước đó. Luận văn này lựa chọn một thời điểm tiếp nhận, một trường hợp điển giải *Truyện Kiều*, như một sự chuẩn bị/khởi đầu cho các thể nghiệm đọc có thể có về sau của cá nhân người viết.

Luận văn không có tham vọng đem lại những khám phá mới *Truyện Kiều* từ một khung lý thuyết thời thượng nào đó, nghĩa là không vận dụng lý luận mới để đọc lại *Kiều*. Tác giả luận văn chỉ mong muốn góp một tiếng nói vào việc tổng kết một cách đọc tiêu biểu về *Truyện Kiều* thập niên 60 - 70 ở miền Bắc Việt Nam: Trường hợp Lê Đình Kỵ với công trình *Truyện Kiều và chủ nghĩa hiện thực của Nguyễn Du* (1970). Sở dĩ chọn Lê Đình Kỵ bởi vì ông là một trong những gương mặt tiêu biểu của lối nghiên cứu văn học theo xã hội học mác xít, mà *Truyện Kiều và chủ nghĩa hiện thực của Nguyễn Du* là công trình thành công nhất của Lê Đình Kỵ trong việc vận dụng lý luận chủ nghĩa hiện thực để đọc *Truyện Kiều*. “Nghiên cứu *Truyện Kiều* trong mối tương quan với chủ nghĩa hiện thực tức cũng là nghiên cứu phương pháp sáng tác của tác phẩm cổ điển lớn nhất của nền văn học dân tộc” (Lê Đình Kỵ). Với *Truyện Kiều và chủ nghĩa hiện thực của Nguyễn Du*, Lê Đình Kỵ đã thực sự tạo được một dấu mốc đối với ngành Kiều học Việt Nam.

Với tư cách là giáo viên THPT giảng dạy bộ môn Ngữ văn, nghiên cứu “*Vấn đề vận dụng lí luận về chủ nghĩa hiện thực trong Truyện Kiều và chủ nghĩa hiện thực của Nguyễn Du*” (Lê Đình Kỵ) sẽ giúp người viết luận văn này có cơ hội trải nghiệm cách đọc của các nhà nghiên cứu đi trước, từ đó hiểu sâu sắc thêm những chân giá trị của tác phẩm *Truyện Kiều* đã được thời gian khẳng định, để ứng dụng vào hoạt động dạy học, đọc hiểu các trích đoạn *Truyện Kiều* ở bậc học mà tác giả luận văn đang gắn bó.

2. Lịch sử vấn đề

Công trình *Truyện Kiều và chủ nghĩa hiện thực của Nguyễn Du* được khởi thảo từ năm 1965, công bố đầu thập niên 70, đây là giai đoạn phản ánh luận Lenin/mỹ học Mác - Lê nin đã được giới thiệu ở Việt Nam tương đối rộng rãi. Ngoài các ý kiến bàn về văn học nghệ thuật Mác, Ăng ghen, Lê nin, còn có ý kiến của Mao Trạch Đông, Gorki... Bộ *Nguyên lý mỹ học Mác - Lê nin* (2 tập, Hoàng Xuân Nhị dịch) của Viện Hàn lâm Khoa học Liên xô cũng đã được xuất bản đầu những năm 60. Đặc biệt, năm 1962 bộ *Nguyên lý lý luận văn học* (2 tập) của L.I.Timofeev do Lê Đình Ky, Cao Xuân Hạo, Bùi Khánh Thế, Nguyễn Hải Hà, Minh Hải, Nhữ Thành dịch, cũng đã chính thức hiện diện trong đời sống học thuật miền Bắc.... Tính đến năm 1970, về mặt lý luận, nhiều vấn đề của phản ánh luận Lenin, của phương pháp sáng tác hiện thực xã hội chủ nghĩa đã được giới nghiên cứu văn học Việt Nam tiếp nhận, chuyển ngữ và bước đầu quan tâm vận dụng vào nghiên cứu thực tiễn lịch sử văn học dân tộc, trong đó có đóng góp của dịch giả, nhà nghiên cứu Lê Đình Ky.

Ngay sau khi *Truyện Kiều và chủ nghĩa hiện thực của Nguyễn Du* xuất hiện, vấn đề vận dụng lý luận chủ nghĩa hiện thực vào nghiên cứu *Truyện Kiều* của Lê Đình Ky đã được một số nhà nghiên cứu lưu ý tuy nhiên tính đến trước những năm 2000 phần lớn các đánh giá về công trình của Lê Đình Ky còn sơ lược và một số nhận định chưa thỏa đáng.

Trong một bài đọc sách năm 1971, Cao Huy Đình ghi nhận *Truyện Kiều và chủ nghĩa hiện thực của Nguyễn Du* “có những phát hiện mới về *Truyện Kiều* có khả năng thuyết phục bạn đọc thực sự” [8], Lê Đình Ky vận dụng lý luận chủ nghĩa Mác - Lênin vào thực tiễn lịch sử thẩm mỹ Việt Nam nhuần nhị, công trình này “là một công hiến đáng kể vào lịch sử nghiên cứu Nguyễn Du, *Truyện Kiều* và văn học cổ điển Việt Nam” [8, tr.138]. Bên cạnh đó, Cao Huy Đình cũng cho rằng, Lê Đình Ky còn lúng túng trong việc xác định phương pháp sáng tác cơ bản của Nguyễn Du và *Truyện Kiều*: “tác giả

xuất phát từ những tiêu chuẩn của phương pháp hiện thực chủ nghĩa ở trong văn học phương Tây, ở trong văn học Nga thế kỉ XIX để tìm hiểu *Truyện Kiều...*”, chưa “chỉ ra được cuộc sống Việt Nam thực sự đã thấm vào *Truyện Kiều* ở chỗ nào với cái dạng vốn có của nó,” Cao Huy Đình nhấn mạnh “chừng nào mà không chỉ ra được những nguyên mẫu của *Truyện Kiều* ở trong xã hội Việt Nam thế kỉ XVIII hay ở trong chính thời đại và môi trường sống của Nguyễn Du, thì chừng ấy khó lòng mà nói đến một chủ nghĩa hiện thực của Nguyễn Du” ([8, tr.138]. Rõ ràng, chủ nghĩa hiện thực trong văn học là một vấn đề được quan tâm cả ở bình diện lý luận và thực tiễn. Có lẽ ở thời điểm công bố công trình của Lê Đình Ky, cách hiểu về chủ nghĩa hiện thực, chủ nghĩa hiện thực xã hội chủ nghĩa chưa đạt được một nhận thức chung, chưa có tiếng nói đồng thuận trong giới, nhưng đã có những chỉ dấu cho thấy nó đã được quan tâm luận giải từ nhiều phía. Chủ nghĩa hiện thực không chỉ là câu chuyện của những nhà lý luận văn học, những nhà nghiên cứu văn học sử thời cận hiện đại, mà còn là vấn đề của những nghiên cứu về văn học dân gian, văn học cổ điển. Nói cách khác, đó là một vấn đề trung tâm của các nghiên cứu văn học. Đúng như một nhà nghiên cứu thập niên 70 khẳng định: “vấn đề đặt ra cho chúng ta hiện nay trong lĩnh vực nghiên cứu lịch sử văn học là xem xét trước thời kỳ chủ nghĩa hiện thực phê phán những năm 30, trong văn học Việt Nam đã có chủ nghĩa hiện thực hay chưa, nếu có thì nó xuất hiện từ bao giờ và chủ nghĩa hiện thực đó hình thành trong những điều kiện lịch sử nào, đặc tính và nội dung của nó ra sao...” [4, tr.101]. “Ít có phạm trù lý thuyết nào lại được bàn cãi nhiều như phạm trù chủ nghĩa hiện thực” [1].

Sau Cao Huy Đình, Đỗ Đức Dục trong bài “Suy nghĩ về vấn đề sự xuất hiện của chủ nghĩa hiện thực trong văn học Việt Nam” thừa nhận có một “chủ nghĩa hiện thực thời đại Nguyễn Du”, song ông cũng nhận định rằng, công trình của Lê Đình Ky chưa nêu được “quá trình hình thành của chủ nghĩa hiện thực trong văn học Việt Nam” [4, tr.101].